

Małgorzata PACHOWICZ

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie

 0000-0002-4862-6868

Dialog studenta i nauczyciela polonisty w przestrzeni praktyki zawodowej realizowanej na studiach polonistycznych o profilu praktycznym

Dialogue between the Student and the Polish Language Teacher as a Part of Practicum Period Done within the Scope of Practically-Profiled Polish Studies

Summary: Polish studies of practical profile constitute a part of the academic education of young Polish philologists. They are to acquire knowledge, skills and competences which are, first, to help them find their place in the labour market and, second, which are to be utilised in their future job. Teaching practice in schools at different stages of education is the key element of Polish studies with practical profile. It allows the students to develop proficiency and expertise as teachers of Polish, and helps them realise that the subject they will teach ought to be considered as a complex whole which includes both literary-cultural education and language competence. Thus, teaching practice should be viewed as a meeting point of two persons: a student of Polish studies (who, in course of his/her studies is being prepared for the role of a teacher) and an experienced professional, a teacher of Polish who is already employed in school. Teaching practice offers an opportunity for dialogue and cooperation between them, often in spite of differences of age, knowledge and experience.

Key words: teaching Polish, practical studies profile, teacher's professional practice

Studia polonistyczne o profilu praktycznym wpisują się w proces kształcenia młodego człowieka, który — wybierając właśnie ten kierunek — zakłada, że uzyskane w czasie trwania studiów wiedza, umiejętności i kompetencje pozwolą mu zarówno na odnalezienie swojego miejsca na rynku pracy, jak i będą wykorzystywane przez niego w trakcie wykonywanej w przyszłości pracy zawodo-

wej. Profil praktyczny studiów, zgodnie z zapisem *Ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy — Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw*¹ — obejmuje moduły zajęć służące zdobywaniu przez studenta umiejętności praktycznych i kompetencji społecznych oraz powiązane z praktycznym przygotowaniem zawodowym.

Kształcenie przyszłego nauczyciela języka polskiego i przygotowanie studenta do wykonywania zawodu nauczyciela polonisty jest realizowane m.in. w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Tarnowie, w której zarówno studia I, jak i II stopnia na kierunku filologia polska mają profil praktyczny. Tarnowska polonistyka oferuje studentom wybór m.in. tradycyjnej specjalności polonistycznej — nauczycielskiej na obydwu stopniach studiów². Do planów i programów³ studiów ze specjalnością nauczycielską, obowiązujących w roku akademickim 2014/2015, będę odwoływać się w moich rozważaniach, zwracając szczególną uwagę na praktyki zawodowe stanowiące integralną część kształcenia tarnowskich studentów. Realizują one praktyki zawodowe zarówno śródroczne (120 godzin na studiach I stopnia w semestrach III, IV i V oraz 90 godzin na studiach II stopnia w semestrach I, II i III), jak i ciągle (80 godzin w semestrze IV na studiach I stopnia oraz 80 godzin w semestrze II na studiach II stopnia). Praktyki te studenci odbywają w szkołach na różnych etapach nauczania (w szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych). Takie zróżnicowanie miejsc praktyk umożliwia studentom zapoznanie się ze specyfiką pracy nauczyciela polonisty w szkołach i z jego obowiązkami, a przede wszystkim uświadamia im wielość ról nauczyciela, który organizuje proces dydaktyczno-wychowawczy i uczestniczy w nim.

Profil praktyczny studiów polonistycznych tworzą moduły zajęć związanych z praktycznym przygotowaniem studenta do wykonywania zawodu nauczyciela, prowadzone przez osoby mające doświadczenie zawodowe zdobyte poza uczelnią, odpowiadające zakresowi prowadzonych zajęć. Niezwykle ważnym

¹ *Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy — Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw*. Dz.U. 2014, poz. 1198.

² Określenie „tradycyjna specjalność polonistyczna” w odniesieniu do specjalności nauczycielskiej zwraca uwagę na jej obecność „od zawsze” w planach i programach kierunku filologia polska. Współcześnie filologia polska jest poszerzana o nowe (nowoczesne) specjalności, dostosowane do wyzwań cywilizacyjnych, potrzeb rynku pracy i zwiększania konkurencyjności studentów na rynku pracy. Są to m.in. specjalności: informacja i bazy danych dla biznesu (Uniwersytet Gdański); kultura mediów cyfrowych (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu); **turystyka dziedzictwa kulturowego** (Uniwersytet Rzeszowski); promocja miasta i regionu (Uniwersytet w Białymstoku); projektowanie komunikacji (Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej). W Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Tarnowie studenci kierunku filologia polska (studiów I i II stopnia) mogą także oprócz specjalności nauczycielskiej wybrać np. specjalność animacja kultury lub edukacja medialna i dziennikarska.

³ <http://pwsztar.edu.pl/instytut-humanistyczny/filologia-polska/plany-studiow/> [data dostępu: 10.07.2015].

elementem planu polonistycznych studiów o profilu praktycznym są praktyki nauczycielskie w szkołach różnych etapów nauczania. Pozwalają one studentowi kształtować jego przyszły warsztat pracy jako nauczyciela języka polskiego i uświadamiają mu, że przedmiot, którego będzie nauczać — język polski — stanowi swoistą całość, czyli kształcenie literacko-kulturowe i językowe uzupełniają się wzajemnie. To właśnie podczas realizacji praktyk studenci mają możliwość „skonfrontowania z rzeczywistością nabytej wiedzy, własnych przemyśleń, uzyskanie doświadczeń, poznanie ograniczeń”⁴. Praktyki dają możliwość

poznania aktualnych wyzwań w pracy nauczyciela. Realizując je, student ma okazję połączyć wiedzę o edukacji szkolnej z bezpośrednim doświadczeniem, ma także możliwość zastosowania w tym samym środowisku wiedzy pozyskanej w ramach różnych dyscyplin lub specjalizacji, a ponadto, realizując zadania edukacyjne, podejmuje różne rodzaje aktywności⁵.

Nauczyciel w szkole znajduje się „w sytuacji człowieka równolegle pracującego — organizującego proces dydaktyczno-wychowawczy oraz kształcącego się — zdobywającego nową wiedzę i umiejętności, rozwijającego swoją osobowość”⁶. Student podczas praktyki przygotowującej go do przyszłej, samodzielnej pracy w szkołach różnych typów może więc sprawdzić się w tej podwójnej roli, korzystając z rad i wskazówek opiekuna — nauczyciela języka polskiego.

Praktyka stanowi swoistą płaszczyznę spotkania studenta-polonisty i doświadczonego nauczyciela polonisty. Bez praktycznego doświadczenia wiedza teoretyczna studenta polonisty

pozostanie jedynie wiedzą o nauczaniu. Bez umiejętności zastosowania jej w praktyce nauczyciel będzie tylko bezradnym absolwentem wyższej uczelni, pozbawionym podstawowych narzędzi pracy⁷.

Spojrzenie na profil praktyczny studiów polonistycznych właśnie w kontekście relacji student — nauczyciel polonista jako opiekun pozwala na podkreślenie

⁴ M. Furgala: *Indywidualna praca z uczniem jako element praktyk nauczycielskich*. W: *Polonistyka dziś — kształcenie dla jutra*. T. III. Red. K. Biedrzycki, W. Bobiński, A. Janus-Sitarz, R. Przybylska. Kraków 2014, s. 259.

⁵ M. Kierzkowska: *Dobry program praktyk pedagogicznych jako kluczowy element praktycznego przygotowania do zawodu nauczyciela*. W: *Dobre praktyki pedagogiczne*. Red. D. Podgórska-Jachnik. Łódź 2012, s. 155.

⁶ E. Sałata: *Praktyki pedagogiczne w kształceniu nauczycieli*. W: *Doskonalenie praktyk zawodowych — dyskusja*. Red. J. Piekarski, E. Cyrańska, B. Adameczyk. Łódź 2014, s. 153.

⁷ B. Będzińska-Wosik: *Kształcenie praktyczne nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej — przedmiot wspólnej troski uczelni i szkoły podstawowej*. W: *Dobre praktyki pedagogiczne...*, s. 201.

rangi tego spotkania dwóch osób, czyli studenta, który w ciągu swoich studiów przygotowuje się do pełnienia roli nauczyciela polonisty oraz doświadczonego praktyka nauczyciela polonisty w szkole.

Bohdan Cyrański podkreśla, że:

aksjologiczne aspekty relacji opiekun praktyk — praktykant pozwalają podkreślić jej podmiotowy charakter. Wynika on z obecności takich wartości, jak: szacunek, wzajemność, zaangażowanie, odpowiedzialność, zaufanie, życzliwość i sprawiedliwość oraz kongruencja. Podmiotowość nie zakłada jednak partnerskiego charakteru spotkania opiekuna i praktykanta. Utrzymuje obcą partnerstwu hierarchię. Wskazuje osobę ponoszącą odpowiedzialność w stosunku do adepta, przewyższającą go doświadczeniem i kompetencjami, której śladem należy podążać. Spotkanie podmiotów skłania do podejmowania dialogu [...]⁸.

Praktyka to czas refleksji, a przede wszystkim czas obserwacji i czas działań studenta, który — poznając złożoność pracy nauczyciela polonisty — ocenia także swoje predyspozycje do wykonywania zawodu nauczyciela, dostrzega swoje wady i zalety, identyfikuje swoje słabe i mocne strony. Praktyka pozwala więc studentowi z jednej strony skonfrontować jego wyobrażenia o zawodzie nauczyciela z rzeczywistością pracy w szkole, z drugiej — może stanowić impuls do podjęcia konkretnych, systematycznych i przemyślanych działań w zakresie rozwoju osobistego i zawodowego⁹.

⁸ B. Cyrański: *Aksjologiczny kontekst praktyk pedagogicznych*. W: *Praktyki pedagogiczne w szkole. Projekt i porady metodyczne*. Red. J. Piekarski, E. Cyrańska, B. Cyrański. Łódź 2014, s. 24.

⁹ O randze praktyk zawodowych świadczą m.in. realizowane w polskich uczelniach projekty, np.:

— „Praktyka na miarę szyta. Program praktyk pedagogicznych podnoszących jakość kształcenia w zawodzie nauczyciela”. Projekt realizowany przez Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Łodzi w partnerstwie z Wydziałem Edukacji Urzędu Miasta Łodzi w latach 2010—2012 (publikacja: *Dobre praktyki pedagogiczne szansą innowacyjnej edukacji*. Red. D. Podgórska-Jachnik. Łódź 2012, s. 241);

— „www.praktyki.wh.umcs — Przygotowanie i realizacja nowego programu praktyk pedagogicznych na Wydziale Humanistycznym UMCS” (publikacja: *Przez praktyki do praktyki. W stronę innowacyjności w kształceniu nauczycieli*. Cz. 1: *Język polski, historia, wiedza o społeczeństwie*. Red. I. Morawska, M. Latoch-Zielińska, B. Jarosz, M. Ausz. Lublin 2014, s. 257; Cz. 2: *Języki obce*. Red. M. Cichoń, M. Krzemińska-Adamek, A. Pado, H. Rycyk-Sztajdel, B. Sadownik, J. Sękowska. Lublin 2014, s. 202; Cz. 3: *Pedagogiczne przygotowanie przyszłych nauczycieli*. Red. J. Bogucki, A. Bochniarz, A. Grabowiec. Lublin 2014, s. 180);

— „Przyjazna i bezpieczna szkoła. Praktyczne przygotowanie szkół do realizacji zadań wychowawczych i opiekuńczych”. Projekt realizowany przez Katedrę Badań Edukacyjnych Wydziału Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Priorytetu III, Działanie 3.3., Poddziałanie 3.3.2. Efektywny system kształcenia i dosko-

Czy te cele praktyk są osiągnane przez studentów? Czy praktyka stanowi forum dialogu studenta z nauczycielem praktykiem? Jak oceniają realizowaną praktykę tarnowscy studenci, a jak doświadczeni nauczyciele poloniści, którzy sprawują opiekę nad studentami w szkołach? Odpowiedzi na te pytania odnaleźć można w dziennikach praktyk studentów, w ich pisemnych refleksjach po realizacji praktyki¹⁰, a także w opiniach nauczycieli polonistów — bezpośrednich opiekunów studentów w szkołach.

Analiza wypowiedzi tarnowskich studentów po realizacji praktyk zawodowych prowadzi do wniosku, że studenci postrzegają zawód nauczyciela przez pryzmat nieustającej pracy nad własnym rozwojem osobowym i zawodowym. Potwierdzają to m.in. następujące opinie¹¹:

Zawód nauczyciela wymaga od osoby wykonującej go ciągłego doskonalenia się i zdobywania nowych umiejętności. Nauczyciel ma za zadanie nie tylko przekazać uczniom informacje, które poszerzą ich wiedzę z dziedziny literatury i poprawności językowej, ale także kierować wychowanymi w taki sposób, by wykształcić w nich odpowiednie postawy. Ma za zadanie wprowadzić uczniów w świat wartości, nauczyć krytycznego myślenia, wzbudzić wiarę w siebie, a także zachęcić do wyrażania własnego zdania.

Zauważyłam, że nauczyciel to taki zawód, który przez cały czas powinien interesować się nowinkami technicznymi, które dla współczesnej młodzieży są tak ważne.

Zawód nauczyciela jest takim rodzajem pracy, w którym osoba go wykonująca musi się nieustannie doskonalić.

Praktyka jako „indywidualne doświadczanie roli nauczyciela”¹² w obecności zespołu uczniów i nauczyciela polonisty jest dla studenta źródłem samowiedzy

nalenia nauczycieli (publikacje: *Studenckie praktyki pedagogiczne w szkole*. Red. E. Cyrańska, D. Urbaniak-Zajac, J. Piekarski. Łódź 2012; *Praktyki pedagogiczne w szkole. Projekt...; Doskonalenie praktyk zawodowych...*).

¹⁰ Refleksja studenta powinna być „nieodłącznym elementem materiałów przedstawianych na zaliczenie praktyki”. J. Kaniewski: *Praktyka a formacja zawodowa polonisty*. W: *Przez praktyki do praktyki. W stronę innowacyjności w kształceniu nauczycieli*. Cz. 1: *Język polski, historia, wiedza o społeczeństwie...*, s. 50.

¹¹ W artykule przytaczam w dosłownym brzmieniu wypowiedzi studentów kierunku filologia polska PWSZ w Tarnowie, którzy realizowali praktyki zawodowe w roku akademickim 2014/2015 oraz wypowiedzi nauczycieli języka polskiego — opiekunów praktyk.

¹² J. Kaniewski: *Praktyka a formacja zawodowa polonisty*. W: *Przez praktyki do praktyki. W stronę innowacyjności w kształceniu nauczycieli*. Cz. 1: *Język polski, historia, wiedza o społeczeństwie...*, s. 42.

i próbą oceny własnych kompetencji nauczycielskich¹³. Wielokrotnie w opiniach studentów powtarzają się więc stwierdzenia, że praktyka w szkole uświadomiła im, czego nauczyli się w trakcie studiów, a czego jeszcze nie umieją, jaki zakres wiedzy powinni uzupełnić, np.:

Praktyka pozwoliła mi zweryfikować swoje umiejętności oraz zastanowić się nad błędami, które niekiedy zdarza mi się popełniać.

Wiedza i zdolności, które powinnam rozwinąć, aby lepiej przygotować się do wykonywania zawodu nauczyciela to: wiedza z zakresu pedagogiki osób z wszelkiego rodzaju dysfunkcjami, w tym przygotowanie do pracy z uczniami bardzo inteligentnymi lub słabymi; znajomość historii i literatury (także literatury obcej); wybór ćwiczeń, które mają za zadanie zaktywizować uczniów; poszerzenie wiedzy z zakresu wykorzystania na lekcjach nowoczesnych programów multimedialnych; pogłębienie wiedzy dotyczącej rozwoju psychofizycznego uczniów na wszystkich etapach nauczania.

Odbycie praktyki zawodowej utwierdziło mnie w przekonaniu, że posiadam [...] wiedzę [...], która pozwoli mi na samodzielne przygotowanie się i prowadzenie lekcji języka polskiego. Sądzę jednak, że powinnam uzupełnić swoją wiedzę na temat metod aktywizujących, które według mnie są najskuteczniejsze w procesie nauczania.

Podczas praktyki przekonałam się o konieczności przygotowania się do pracy z uczniami bardzo słabymi i wyjątkowo inteligentnymi. W związku z tym powinnam poszerzyć swoją wiedzę na temat różnych dysfunkcji i metod pracy z uczniami mającymi te problemy. Praca z uczniami bardzo inteligentnymi wymaga wiedzy ponadprogramowej, gdyż tacy uczniowie chętnie poszerzają swoje horyzonty. Dlatego też powinnam uzupełnić swoją wiedzę na temat działalności różnych instytucji kultury, edukacji i mediów oraz być nieustannie, na bieżąco na współczesnym rynku wydawniczym.

Praktyka uświadomiła mi, że [...] praca z młodzieżą gimnazjalną wymaga bogatej wiedzy psychologicznej na temat rozwoju człowieka w poszczególnych etapach życia. Należałoby tę wiedzę uzupełnić.

¹³ Termin „kompetencja” ma wielorakie znaczenie i jest różnorodnie definiowany. Por. m.in. S. Dylak: *Nauczyciel — kompetencje i kształcenie zawodowe*. W: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. T. 3. Red. nauk. T. Pilch. Warszawa 2004, s. 553—567; W. Okoń: *Nowy słownik pedagogiczny*. Wyd. 4. Warszawa 2004, s. 185; W. Strykowski: *Kompetencje współczesnego nauczyciela*. „Neodidagmata” 2004/2005, nr 27/28, s. 15—28; *Nauczyciel w świecie współczesnym*. Red. B. Muchacka, M. Szymański. Kraków 2008, s. 41—47; K. Lorek: *Nauczyciel (zdolny) w przestrzeni współczesnej edukacji*. Kalisz 2011, s. 25—37.

W cytowanych wypowiedziach studentów zwraca uwagę umiejętność krytycznej oceny posiadanej wiedzy, umiejętności i kompetencji, które są niezbędne do tego, aby właściwie wykonywać zawód nauczyciela. Studenci nie mają wątpliwości, że nauczyciel języka polskiego musi posiadać wiedzę psychologiczno-pedagogiczną oraz wiedzę z zakresu dydaktyki i metodyki nauczania języka polskiego, a także umiejętności samodzielnego przygotowania i dostosowania programu nauczania do potrzeb i możliwości uczniów, doskonalenia swojego warsztatu pedagogicznego z wykorzystaniem nowoczesnych środków i metod pozyskiwania, organizowania i przetwarzania informacji i materiałów¹⁴. Studenci podkreślają, że przed nimi *jeszcze wiele pracy* i wymieniają obszary wiedzy, które ich zdaniem, powinni uzupełnić i pogłębić (np. *znajomość historii i literatury (także literatury obcej); wiedzę z zakresu pedagogiki, rozwoju psychofizycznego uczniów na wszystkich etapach kształcenia; wiedzę z zakresu wykorzystania podczas lekcji nowoczesnych programów multimedialnych*). Praktyka uświadomiła studentom, że nauczyciel języka polskiego powinien ciągle poszerzać swoją wiedzę (i to z różnych zakresów, m.in. technologii informacyjnych), doskonalić swój warsztat pracy oraz nabywać nowe umiejętności i kompetencje.

Takie krytyczne autorefleksje, a właściwie samooceny, świadczą o umiejętności analizowania i diagnozowania przez studentów realizujących praktykę słabych stron przygotowania do wykonywania zawodu nauczyciela języka polskiego. Rzadziej natomiast odnaleźć można opinie studentów, w których z przekonaniem wypowiadają się na temat swoich umiejętności, wiedzy i kompetencji i oceniają je bardzo wysoko, np.:

Swoją pracę i przygotowanie do praktyki oceniam bardzo dobrze.

Praktyka [...] udowodniła mi, że posiadam odpowiednie przygotowanie do wykonywania zawodu, jakim jest nauczyciel. Potrafię samodzielnie przeprowadzić lekcje i wskazać ich mocne i słabe strony.

Twierdzę, że posiadam już wiele umiejętności, które są mi potrzebne do prowadzenia lekcji i które wykorzystywałam podczas praktyki.

W mojej opinii nie miałam najmniejszego problemu z porozumiewaniem się z uczniami [...]; lekcje, które przygotowywałam starałam się prowadzić w sposób interesujący, korzystałam przy tym z nowych zdobyczy technologicznych, np. wykorzystanie Internetu.

W opiniach zawierających wyrażoną wprost pozytywną i wysoką ocenę przygotowania do wykonywania zawodu nauczyciela studenci potwierdzają

¹⁴ Rozporządzenie MNiSW z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela. Dz.U. 2012, poz. 131.

konieczność łączności treści przekazywanych w czasie zajęć na uczelni z treściami realizowanymi podczas praktyki zawodowej. Student, który ma świadomość swoich umiejętności i kompetencji, podkreślający w swej wypowiedzi, *że odbyta praktyka pokazała mi poziom mojej wiedzy, a także fakt jak ważne jest ciągle doszkalcenie i zdobywanie nowych doświadczeń i kompetencji*, to w przyszłości nauczyciel odpowiedzialny za własny rozwój i stale wzbogacający swój warsztat.

Praktyka zawodowa dla studenta jest przede wszystkim czasem jego dialogu¹⁵ z nauczycielem polonistą w szkole, czasem słuchania, obserwacji i zapamiętywania. Dialog będący rozmową i wymianą myśli pomiędzy doświadczonym nauczycielem polonistą i studentem (adeptem zawodu nauczycielskiego) stanowi rodzaj wspólnej refleksji tych osób. Student uświadamia sobie, że wiedza, którą nabywa w trakcie wykładów i ćwiczeń w uczelni, okazuje się niezbędną, ale nie jest jeszcze wystarczająca do całościowego rozumienia sytuacji szkolnych. Z kolei nauczyciel polonista jest ekspertem, który omawia ze studentem przygotowane przez niego scenariusze lekcji, a następnie prowadzone lekcje, zwraca uwagę na ich zalety i niedostatki, doradza i dzieli się swoim doświadczeniem. Również ten refleksyjny aspekt dialogu odzwierciedla się w opiniach tarnowskich studentów, np.:

Podczas praktyki na bieżąco z moją opiekunką omawialiśmy przeprowadzone przeze mnie lekcje. Zwracaliśmy uwagę na pozytywne i negatywne aspekty zajęć, co przygotowało mnie do zredagowania samooceny podejmowanych przeze mnie zajęć dydaktycznych.

Analizowanie [...] działań pedagogicznych i wskazywanie obszarów wymagających modyfikacji miało miejsce przy omawianiu lekcji z opiekunem praktyk. Wskazywanie pewnych „niedociągnięć” następowało również przy ocenianiu lekcji i konspektu zajęć (tzw. plusy i minusy lekcji). Krytyczna ocena zajęć przeprowadzonych przeze mnie pozwoliła mi dostrzec te elementy, które wymagają poprawy.

Podczas analizowania każdej przeprowadzonej lekcji z łatwością byłam w stanie wyodrębnić te działania, które chciałabym w przyszłości zmodyfikować lub powtórzyć, aby informacje, które uczniowie zdobędą, były przekazywane w sposób bardziej dla nich atrakcyjny.

Jestem przekonana, że wskazówki, które otrzymałam od nauczyciela, wykorzystam w swojej przyszłej pracy.

¹⁵ Dialog w przestrzeni praktyki w szkole realizuje się w interakcji nauczyciel ekspert — student. Stanowi swoistą relację międzyosobową motywowaną wspólnym celem, którym jest doskonalenie wiedzy, umiejętności i postaw studenta polonisty. Por. np. *Profesjonalne praktyki — profesjonalni nauczyciele. Wybrane konteksty praktyk pedagogicznych*. Red. nauk. J. Grzesiak. Konin 2010.

Jestem przekonana, że wiedza, którą zdobyłam podczas tej praktyki, pozwoli mi w przyszłości coraz lepiej prowadzić lekcje, mieć jeszcze lepszy kontakt z uczniami, a także że wszystkie rady, jakie otrzymałam od nauczycieli, wykorzystam na przyszłych praktykach czy też w pracy.

Podczas hospitowania lekcji obserwowałam z zainteresowaniem różne sytuacje konfliktowe, które zaistniały w klasie, oraz to, jak prowadząca rozwiązywała te zajęcia. Po lekcjach wspólnie rozmawialiśmy na ten temat z opiekunką praktyk.

Omawiałam wraz z opiekunem praktyki tok, metody i formy pracy podczas każdej z lekcji. Po przeprowadzeniu zajęć systematycznie omawiałam jednostkę dydaktyczną. Wnioski, spostrzeżenia i uwagi wykorzystywałam w dalszej pracy.

Omawiając z moim opiekunem praktyk prowadzone przeze mnie lekcje [dowiedziałam się — M.P.], jakie błędy popełniałam, co robiłam źle i o czym zapomniałam. Dowiedziałam się również jakie mam mocne strony i w czym jestem dobra.

Mogłam dowiedzieć się, jak prawidłowo przygotować dobrą, interesującą lekcję [...]. Poznawałam swoje dobre strony i dowiadywałam się, na co powinnam zwrócić szczególną uwagę i nad czym muszę popracować.

Nauczyciel — opiekun praktyki zapoznał mnie z podstawą programową, podawał wskazówki przy dobieraniu środków dydaktycznych oraz metod pracy, które były mi niezmiernie potrzebne podczas samodzielnie prowadzonych lekcji. Odpowiadał również na wszystkie moje pytania i dawał możliwość sprawdzenia różnych rozwiązań, o każdej lekcji długo rozmawialiśmy. Po każdym prowadzonym zajęciu nauczyciel informował mnie jakie były mocne i słabe strony lekcji, co powinnam zmienić w moim zachowaniu w stosunku do uczniów i jak aktywizować ich do pracy [...].

Nauczyciele poloniści w swoich opiniach także podkreślali zaangażowanie i aktywność studentów, ich uczestniczenie w dialogu, który daje możliwość poznania szkoły z perspektywy doświadczonego pedagoga, pozwala na wymianę myśli, wspólne poszukiwanie rozwiązań, np.:

Studentka zaangażowana w przebieg praktyki [...] chętnie uczestniczyła w dodatkowych spotkaniach po lekcjach, uważnie słuchała wskazówek.

Studentka omawiała z opiekunem praktyki cele, przebieg, a potem efekty poszczególnych lekcji.

Studentka chętnie przyjmuje rady i wskazówki, pyta o to, co sprawia wątpliwości.

Student chętnie słuchał rad doświadczonych nauczycieli i stosował się do nich.

Ten element praktyki jest niezwykle ważny, ponieważ student, który wybrał specjalność nauczycielską, uczy się m.in. tego, w jaki sposób prowadzić lekcje języka polskiego w szkołach. W tej nauce uczenia praktyka i towarzyszący jej nieustanny dialog z doświadczonym nauczycielem polonistą pełnią pierwszorzędną rolę. To właśnie nauczyciel przekazuje studentowi rozpoczynającemu praktykę informacje o zespole uczniów, ich umiejętnościach, o realizowanym programie nauczania itd.; z nauczycielem student ustala harmonogram praktyki, konsultuje scenariusze lekcji; z nauczycielem omawia i analizuje przeprowadzone przez siebie lekcje. Dialog studenta z nauczycielem jest niezwykle ważny i sprawia, że młody człowiek poznaje w rzeczywistości różnych szkół wielowymiarowość działalności edukacyjnej, a przede wszystkim sprawdza siebie w praktycznym działaniu. To weryfikowanie umiejętności, dokonywane wspólnie przez studenta i nauczyciela polonistę w toku praktyki, przyczynia się do kształtowania kompetencji zawodowych przyszłego nauczyciela języka polskiego. Studenci bardzo często podkreślają w swoich wypowiedziach, że:

Z pewnością praktyka dała mi możliwość sprawdzenia siebie i swojej wiedzy.

Praktyka [...] okazała się być wielkim pożytkiem w przygotowaniu się do zawodu nauczyciela.

Przed praktyką obawiałam się, że będę miała problemy z kierowaniem procesami kształcenia i wychowania z powodu nieśmiałości. Praktyka pokazała, że moje obawy były bezpodstawne. Podczas prowadzenia zajęć wykazałam się pewnością siebie i nie miałam problemów z kierowaniem procesami nauczania i wychowania.

Podczas obserwacji i prowadzenia lekcji [...] w dużym stopniu rozwinęłam swoje umiejętności pedagogiczne. Poprzez obserwacje zachowań młodych ludzi nauczyłam się, że każdy uczeń wymaga indywidualnego podejścia i uwagi. Bardzo istotne jest zarówno nagradzanie wychowanka, jak i wskazanie jego mocnych stron. Praktyka nauczyła mnie jak pomocny jest dobrze sporządzony konspekt lekcji oraz merytoryczne przygotowanie do jej przeprowadzenia.

Z praktyki jestem zadowolona. Początki były dla mnie bardzo trudne i stresujące, lecz z dnia na dzień było coraz lepiej. Zdobyłam nowe doświadczenia, spędzając czas z nowymi uczniami, dzięki tym praktykom dowiedziałam się, że nie należy gonić z materiałem, lecz realizować go w ten sposób, aby każdy uczeń zrozumiał lekcję.

Jestem bardzo zadowolona z odbytej przeze mnie praktyki. [...] było to bardzo dobre doświadczenie, które poszerzyło moją wiedzę, a także umiejętności.

Studenci mieli więc możliwość poznania siebie w działaniu¹⁶, w konkretnych sytuacjach, czyli podczas prowadzonych przez siebie lekcji języka polskiego. Mimo że to działanie było związane z popełnianiem błędów i z pewnymi niedostatkami, to właśnie forma dialogu pomiędzy studentem i nauczycielem pozwoliła na to, aby doświadczony polonista zwrócił uwagę na zalety i wady lekcji, a student wykorzystał te uwagi do kształtowania swoich kompetencji zawodowych i doskonalenia swojego warsztatu.

Niezwykle ważne jest to, że studenci pozytywnie odnoszą się do praktyk zawodowych, które stanowią integralną część realizowanego przez nich programu nauczania. W swoich wypowiedziach zwracają uwagę na fakt, że podczas prowadzenia lekcji języka polskiego *niezwykle cenna okazała się wiedza merytoryczna i dydaktyczna* przekazywana im podczas zajęć prowadzonych w uczelni, a wielu z nich *przed rozpoczęciem praktyki starało się w pełni opanować umiejętności, które pomogą poprawnie przeprowadzić lekcje*. Studenci doceniają znaczenie praktyki zawodowej w przygotowaniu do wykonywania zawodu nauczyciela, a świadczą o tym m.in. następujące wypowiedzi:

Praktyki pozwoliły mi zdobyć doświadczenie, którego nie byłbym w stanie zdobyć nigdzie indziej. Upewniłem się także w przekonaniu, że bycie nauczycielem to trudne, odpowiedzialne zadanie, które bardzo chcę spełniać [...].

Praktyki są najbardziej sensowne [...]. Student ma okazję pracować w szkole i korzystać z doświadczenia nauczycieli.

Z każdym dniem było coraz lepiej, „złapałam” dobry kontakt z uczniami, pracowało mi się w pozytywnej atmosferze. Zdobyłam nowe doświadczenie, które wykorzystam w przyszłości.

Praktyka pokazała mi [...] jak ważna jest umiejętność pracy z grupą oraz zdolność pełnienia różnych ról i podejmowania niekiedy trudnych wyzwań, ale bardzo istotnych dla całego procesu edukacyjnego i wychowawczego uczniów.

Dzięki życzliwości nauczycieli [...] mogłam uczestniczyć w pełni w pracy szkoły oraz zgłębić tajniki, jak wygląda praca nauczyciela polonisty.

Z praktyk jestem zadowolona, przybliżyłam się o jeden krok do bycia dobrym nauczycielem.

¹⁶ Zob. Z. Zbróg: *Badania w działaniu podczas zawodowych praktyk pedagogicznych — walory aktywizowania przyszłych nauczycieli*. W: *Studenckie praktyki...*, s. 79—89.

Wszystkie te opinie po zakończeniu realizacji praktyk są bardzo cennym źródłem informacji, potwierdzającym celowość realizacji praktyk zawodowych. Student poprzez praktyczne działanie poznał swoje słabe i mocne strony, dowiedział się, co sprawia mu trudność, ale także upewnił się, że zawód, do wykonywania którego przygotowuje się, jest tym właściwym. Nauczyciel polonista z kolei może mieć poczucie, że student-praktykant dobrze wykorzystał czas praktyki, skoro potrafi ocenić siebie w kontekście podejmowanych działań edukacyjnych i wskazać swoje zalety i wady, mocne i słabe strony. Istotny jest również fakt, że zarówno student, jak i doświadczony nauczyciel mają świadomość tego, że „kompetencji nauczycielskich nie nabywa się raz na zawsze”¹⁷, dlatego muszą one być nieustannie doskonalone i wzbogacane. Oznacza to więc, że student i opiekun praktyki, mimo różnic wieku, wiedzy i doświadczenia, współpracowali z sobą i prowadzili dialog w przestrzeni praktyki zawodowej. Praktyka, podczas której ten dialog studenta i nauczyciela polonisty ma miejsce, najlepiej spełnia swoje zadanie „refleksyjnego doświadczania nauczania”¹⁸ w czasie trwania studiów polonistycznych o profilu praktycznym.

Bibliografia

- Będzińska-Wosik B.: *Kształcenie praktyczne nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej — przedmiot wspólnej troski uczelni i szkoły podstawowej*. W: *Dobre praktyki pedagogiczne*. Red. D. Podgórska-Jachnik. Łódź 2012.
- Cyrański B.: *Aksjologiczny kontekst praktyk pedagogicznych*. W: *Praktyki pedagogiczne w szkole. Projekt i porady metodyczne*. Red. J. Piekarski, E. Cyrańska, B. Cyrański. Łódź 2014.
- Dobre praktyki pedagogiczne szansą innowacyjnej edukacji*. Red. D. Podgórska-Jachnik. Łódź 2012.
- Doskonalenie praktyk zawodowych — dyskusja*. Red. J. Piekarski, E. Cyrańska, B. Adamczyk. Łódź 2014.
- Dylak S.: *Nauczyciel — kompetencje i kształcenie zawodowe*. W: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. T. 3. Red. nauk. T. Pilch. Warszawa 2004.
- Furgała M.: *Indywidualna praca z uczniem jako element praktyk nauczycielskich*. W: *Polonistyka dziś — kształcenie dla jutra*. T. III. Red. K. Biedrzycki, W. Bobiński, A. Janus-Sitarz, R. Przybylska. Kraków 2014.
- Kaniewski J.: *Praktyka a formacja zawodowa polonisty*. W: *Przez praktyki do praktyki. W stronę innowacyjności w kształceniu nauczycieli*. Cz. 1: *Język polski, historia, wiedza o społeczeństwie*. Red. I. Morawska, M. Latoch-Zielińska, B. Jarosz, M. Ausz. Lublin 2014.

¹⁷ M. Kierzkowska: *Dobry program praktyk pedagogicznych jako kluczowy element praktycznego przygotowania do zawodu nauczyciela*. W: *Dobre praktyki pedagogiczne...*, s. 154.

¹⁸ M. Kwiatkowska-Ratajczak: *Między rzemiosłem a zawodową kreacyjnością, czyli o roli polonistyki „praktycznej”*. W: *Przez praktyki do praktyki. W stronę innowacyjności w kształceniu nauczycieli*. Cz. 1: *Język polski, historia, wiedza o społeczeństwie...*, s. 63.

- Kierzkowska M.: *Dobry program praktyk pedagogicznych jako kluczowy element praktycznego przygotowania do zawodu nauczyciela*. W: *Dobre praktyki pedagogiczne*. Red. D. Podgórska-Jachnik. Łódź 2012.
- Kwiatkowska-Ratajczak M.: *Miedzy rzemiosłem a zawodową kreacyjnością, czyli o roli polonisty „praktycznej”*. W: *Przez praktyki do praktyki. W stronę innowacyjności w kształceniu nauczycieli*. Cz. 1: *Język polski, historia, wiedza o społeczeństwie*. Red. I. Morawska, M. Latoch-Zielińska, B. Jarosz, M. Ausz. Lublin 2014.
- Lorek K.: *Nauczyciel (zdolny) w przestrzeni współczesnej edukacji*. Kalisz 2011.
- Nauczyciel w świecie współczesnym*. Red. B. Muchacka, M. Szymański. Kraków 2008.
- Okoń W.: *Nowy słownik pedagogiczny*. Wyd. 4. Warszawa 2004.
- Praktyki pedagogiczne w szkole. Projekt i porady metodyczne*. Red. J. Piekarski, E. Cyrańska, B. Cyrański. Łódź 2014.
- Profesjonalne praktyki — profesjonalni nauczyciele. Wybrane konteksty praktyk pedagogicznych*. Red. nauk. J. Grzesiak. Konin 2010.
- Przez praktyki do praktyki. W stronę innowacyjności w kształceniu nauczycieli*. Cz. 1: *Język polski, historia, wiedza o społeczeństwie*. Red. I. Morawska, M. Latoch-Zielińska, B. Jarosz, M. Ausz. Lublin 2014. Cz. 2: *Języki obce*. Red. M. Cichoń, M. Krzemińska-Adamek, A. Pado, H. Rycyk-Sztajdel, B. Sadownik, J. Sękowska. Lublin 2014. Cz. 3: *Pedagogiczne przygotowanie przyszłych nauczycieli*. Red. J. Bogucki, A. Bochniarz, A. Grabowiec. Lublin 2014.
- Rozporządzenie MNiSW z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela*. Dz.U. 2012, poz. 131.
- Śałała E.: *Praktyki pedagogiczne w kształceniu nauczycieli*. W: *Doskonalenie praktyk zawodowych — dyskusja*. Red. J. Piekarski, E. Cyrańska, B. Adamczyk. Łódź 2014.
- Strykowski W.: *Kompetencje współczesnego nauczyciela*. „Neodidagmata” 2004/2005, nr 27/28.
- Studenckie praktyki pedagogiczne w szkole*. Red. E. Cyrańska, D. Urbaniak-Zajac, J. Piekarski. Łódź 2012.
- Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy — Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw*. Dz.U. 2014, poz. 1198.
- Zbróg Z.: *Badania w działaniu podczas zawodowych praktyk pedagogicznych — walory aktywizowania przyszłych nauczycieli*. W: *Studenckie praktyki pedagogiczne w szkole*. Red. E. Cyrańska, D. Urbaniak-Zajac, J. Piekarski. Łódź 2012.

Źródła internetowe

<http://pwsztar.edu.pl/institut-humanistyczny/filologia-polska/plany-studiow/>.